

10. Тенюх З. І. Державні холдинги як перспективні форми управління стратегічними підприємствами / Тенюх З. І. // Науковий вісник Ужгородського університету. Економіка. – 2010. – Вип. 29, ч.1. – С. 286 – 290.

Хаїрова Е.А.

УДК : 330.341.1(4)"71"

ІННОВАЦІЙНА СИСТЕМА ЄС: ЕВОЛЮЦІЯ І НАПРЯМИ РОЗВИТКУ В СУЧАНИХ УМОВАХ

***Анотація.** Стаття присвячена дослідженню еволюції інноваційної системи ЄС з початку офіційного об'єднання країн Європи для єдиної регіональної інтеграції. Розглянуто причини створення наднаціональної системи ЄС та особливості проведення єдиної інноваційної політики. Досліджено основні заходи ЄС відносно проведення аналізу та оцінки про стан інноваційної діяльності в країнах-членах. Розглянуті основними пріоритетними напрямками інноваційної діяльності країн ЄС.*

***Ключові слова:** інноваційна система ЄС, наднаціональна інноваційна політика, конкурентоспроможність, інноваційна діяльність.*

***Аннотация.** Статя присвячена дослідженню еволюції інноваційної системи ЄС з початку офіційного об'єднання країн Європи для єдиної регіональної інтеграції. Розглянуто причини створення наднаціональної системи ЄС та особливості проведення єдиної інноваційної політики. Досліджено основні заходи ЄС відносно проведення аналізу та оцінки про стан інноваційної діяльності в країнах-членах.*

***Ключевые слова:** инновационная система ЕС, наднациональная инновационная политика, конкурентоспособность, инновационная деятельность.*

***Summary.** The article is devoted to the evolution of the innovation system in the EU since the beginning of the official Union of countries in Europe for a common regional integration. The reasons of creation of a supranational system of the EU and especially for a unified innovation policy. The main EU measures for the analysis and assessment on the state of innovation activities in the member countries. Considered the main priority directions of innovation activity of the EU countries. Describes the main aspects of the implementation of the Lisbon strategy, which embarked on the creation and fast development of a competitive innovative economy. We analyzed the results of the most authoritative international rating of innovative activity of the countries of the European innovation scoreboard, which provides a comparative assessment of innovative activities in the member States of the EU - 27, as well as the USA and Japan. We consider the direction of implementation of a single supranational innovation policy that relate to enhance regional and innovative cooperation. In particular, this led to the development of innovation cooperation among regional economic integration organizations. Investigated the significance of protection of intellectual EU countries.*

***Key words:** innovative system ES, supranational innovation policy, competitiveness, innovation activity*

Постановка проблеми. Світове господарство перебуває в процесі перманентного динамічного розвитку. В умовах сучасної економіки, яка зазнає інтенсивного процесу глобалізації, змінюються й зростають по мірі еволюції й ускладнення інноваційних процесів ступінь впливу і відповідні заходи державної інноваційної політики. Досвід створення конкурентоспроможної інноваційної економіки у країнах ЄС є одним із найбільш вдалим прикладом і потребує детального вивчення. Найбільш характерною рисою для країн ЄС є спрямованість на розширення й поглиблення інтеграції, що сприяє й передбачає формування загальної інноваційної системи для досягнення сталості суспільно-економічного розвитку й підвищення конкурентоспроможності. Внаслідок чого державне регулювання науково-технічним та інноваційним розвитком здійснюється на наднаціональному рівні, при цьому враховуються особливості національного розвитку країн, а розвиток цілеспрямованого співробітництва сприяє максимальній активізації інноваційних процесів.

Аналіз літератури. Дослідження питань інноваційного розвитку ЄС знайшло своє відображення у працях багатьох вітчизняних і зарубіжних дослідників, так як З. Адаманова [1], Л. Антонюк, О. Амоша, В. Дроздов, Е. Егорова Д. Лук'яненко [5], В. Климова, В. Новицкий, В. Онікієнко [4], Св. Онишко [3], А. Чухно, С. Хамініч, Н. Шелюбська. Однак проаналізовані літературні джерела не дозволяють докладно дослідити еволюцію інноваційної системи ЄС та визначити перспективні напрями розвитку

Метою статті є дослідження інноваційної системи ЄС та визначення основних перспективних напрямів розвитку.

Виклад основного матеріалу. Велике значення для розвитку інноваційної системи України як європейської держави є вивчення досвіду проведення інноваційної політики в країнах ЄС. Актуалізація створення загальної інноваційної політики в країнах ЄС почалася із затвердження інноваційної моделі розвитку національних економік даних держав і, відповідно, висувала головний імператив – забезпечення конкурентоспроможності економіки. Проблема забезпечення конкурентоспроможності національних економік спонукала країни Європи об'єднатися для єдиної регіональної інтеграції в рамках Європейського союзу (ЄС), офіційно закріпленого Маастрихтським договором в 1992 р.

Національна конкурентоспроможність, у трактуванні Б.Губського, передбачає, у свою чергу, досягнення й утримання національними товаровиробниками здатності конкурувати своїми товарами на міжнародних ринках, а також сталі збільшення життєвих стандартів населення країни [2, с. 30].

Перші пріоритети конкурентоспроможного розвитку ЄС на наднаціональному рівні офіційно були викладені в «Білій книзі» Жака Делора в 1993 р. і передбачали: підвищення конкурентоспроможності за рахунок стрімкої інтеграції всіх сфер господарювання; інтенсивний розвиток наукових досліджень і технологій; удосконалення системи освіти й визначення пріоритетності розвитку інтелектуальних ресурсів суспільства; розвиток транс'європейських мереж для активізації процесу взаємодії країн ЄС; перехід до економіки знань, що передбачає проведення активних наукових досліджень й інтенсифікацію НТП [5, с. 279]. Перші кроки в інтеграції країн ЄС були спрямовані на трансформацію існуючих економічних систем у загальну інноваційну спрямовану політику, що сприяє формуванню необхідних умов для інноваційного розвитку.

У науковій літературі виділяють такі основні причини переходу до наднаціонального стратегічного управління науково-технологічним розвитком: 1) необхідність мобілізації додаткових ресурсів інноваційного розвитку; 2) розширення й поглиблення міжнародної інтеграції, міжнародної спеціалізації й кооперації в сфері виробництва й НДДКР; 3) створення нового міжнаціонального інноваційного потенціалу; 4) проведення спільної політики в інших сферах; 5) підвищення ефективності державних програм за рахунок розширення масштабу [1, с. 332].

Перехід до створення наднаціональної системи ЄС передбачав проведення державою єдиної економічної, політичної, соціальної, промислової – єдиної інноваційної політики. Це вимагало від держави створення умов для уніфікації розвитку інноваційного процесу. Із цією метою в 1996 р. політика ЄС орієнтувалася на вирівнювання рівнів науково-технологічного розвитку країн-учасниць і регіонів ЄС.

Досліджуючи інноваційний розвиток країн ЄС у другій половині 90-х, слід зазначити, що в цей час були прийняті численні програми по стимулюванню інноваційної діяльності, зокрема, спрямовані на поширення нововведень. Пріоритетне значення в реалізації цих програм належало інституціональним змінам, особливо формуванню структурних елементів і механізмів здійснення інноваційної політики. Урядами західноєвропейських країн з урахуванням національних особливостей ухвалювалися численні програми, спрямованість яких виражається в трьох загальних аспектах [4, с. 154]: 1. створення нових адміністративних структур (координуючі органи – інноваційні ради й ін.); 2. визнання на урядовому рівні інновацій життєво важливим фактором економічного розвитку; 3. використання нового механізму прогнозування й визначення пріоритетів «проорокування» («форсайт») для формування національної інноваційної стратегії.

Ключовим моментом у розвитку інноваційної активності країн ЄС став березневий саміт 2000 р., у рамках якого було взято курс на створення й прискорений розвиток конкурентоспроможної інноваційної економіки (Лісабонська стратегія), акцентувавши увагу на необхідності збільшення частки витрат на НДДКР у країнах ЄС до 3% ВВП. Таким чином, було поставлено завдання до 2010 року вивести ЄС на рівень найбільш передової економіки за рахунок ефективного розвитку інноваційної діяльності.

Реалізація Лісабонської стратегії передбачала збільшення фінансування НДДКР з метою проведення наступних заходів: зріст асигнувань приватного сектору, подальша вертикальна й горизонтальна координація інноваційної політики; створення єдиного Європейського дослідницького простору з урахуванням розширення Євросоюзу.

Успішність інноваційної діяльності неодмінно залежить від дієвості застосовуваних механізмів проведення державної інноваційної політики. Особливості проведення в ЄС інноваційної політики на наднаціональному рівні (включаючи ЄС, країни ЄС, регіони ЄС) передбачають використання наступних механізмів за такими основними напрямками: 1. транснаціональне політичне вчення; 2. координаційні механізми взаємодії між усіма трьома рівнями; 3. моніторинг і оцінювання інноваційної діяльності. Перший принцип передбачає наступність і адаптування «кращої інноваційної практики» для національних і регіональних інноваційних політик країн ЄС. Відповідно до другого, у країнах ЄС розроблено ефективні механізми тісної взаємодії всіх трьох рівнів управління. Визначальною тенденцією в даному напрямку є перехід від традиційної політики «зверху вниз» до більш внутрішньої «знизу вгору» і визначається реалізацією регіональної політики ЄС. Третій принцип має на увазі впровадження механізмів моніторингу й оцінки для визначення пріоритетів розвитку й подальшого прогнозування напрямків інноваційної діяльності («метод Форсайт»).

Велике значення для координації національних інноваційних політик мають заходи ЄС щодо збору, аналізу, оцінки й поширення інформації про стан інноваційної діяльності в країнах-членах і найбільш успішні приклади інноваційної політики. Основні серед них [4, с. 157]:

- тренди інновацій у Європі – поширення успішних прикладів інноваційної політики;
- Європейське інноваційне табло (EIS) – щорічні дані про стан науки, техніки, інноваційної поведінки компаній і інноваційного середовища;
- Інobarометр – спеціальні обстеження конкретних аспектів інноваційної політики, включаючи відношення компаній до нововведень;
- діяльність електронної служби інформації ЄС за НДДКР та інноваційної політики – CORDIS, у рамках якої надається інформація про можливість використання результатів робіт по проектах ЄС.

Аналіз останніх досліджень показав, що найбільш вагомим у міжнародному рейтингу інноваційної активності країн є Європейське інноваційне табло – European innovation scoreboard (EIS) – яке надається ЄС і щороку публікується з 2000 р. EIS надає порівняльну оцінку інноваційної діяльності в державах – членах

ЄС – 27, а також США і Японії, сприяє виявленню сильних і слабких сторін дослідницької діяльності й інноваційних систем країн Європи. Згідно з EIS, країнами інноваційними лідерами в 2010 р. є Швейцарія, Швеція, Данія, Фінляндія, Німеччина. Категорії країн за підсумковим інноваційним індексом SII за 2010 р. представлено у табл. 1.

Таблиця 1. Категорії країн за підсумковим інноваційним індексом (Summary innovation index – SII) за 2010 р.

Групи	Темп росту	Лідери росту	Середній темп росту	Малий темп росту
інноваційні лідери	1,6%	Швейцарія*, Фінляндія, Німеччина		Данія, Швеція,
інноваційні послідовники	2,6%	Естонія, Словенія	Австрія, Бельгія, Франція, Ірландія, Люксембург, Нідерланди	Кіпр, Великобританія
помірні інноватори	3,5%	Мальта, Португалія	Чехія, Греція, Угорщина, Італія, Польща, Словаччина, Іспанія	
наздоганяючі країни	3,3%	Болгарія, Румунія	Латвія	Литва

Джерело: складено за [6]

*Швейцарія є абсолютним інноваційним лідером серед європейських країн, але не є членом ЄС.

Розширення й поглиблення інтеграції в рамках ЄС із метою створення єдиної наднаціональної інноваційної політики сприяло активізації регіонального й інноваційного співробітництва. Це сприяло інтенсифікації взаємодії регіональних влади на субрегіональному рівні. Результатом такої взаємодії стало тісне переплетення трьох рівнів регіональної політики (політики, здійснюваної самими регіонами, регіональної складової федеральної інноваційної політики й наднаціональної політики ЄС). Поступово змінюється характер національних науково-технічних політик у бік підвищення значення регіонального аспекту інноваційної політики. Внаслідок чого інноваційна політика стала складовою частиною національної регіональної політики. При цьому роль держави полягає в сприянні розвитку депресивних регіонів через фінансову підтримку, стимулювання заходів щодо створення регіональної інноваційної політики й інфраструктури.

У сучасних умовах регіональна конкурентоспроможність стає ключовим питанням в економічній і технологічній політиці Європейського Союзу і його членів, оскільки сприяє прискоренню впровадження інновацій, стимулюванню кооперації, поглибленню інтернаціоналізації. Основним напрямком для досягнення поставлених цілей у Європі є розвиток кластерних ініціатив.

Позитивні напрацювання в управлінні й розвитку кластерів ЄС мають значне поширення завдяки створенню спеціалізованих мереж. Однією з таких мереж, спрямованих на підвищення рівня менеджменту, підтримки й стимулювання кластерів, є Clusters linked over Europe – CLOE. Це проект кооперації між п'ятнадцятьма європейськими регіонами, створений з метою обміну досвідом, заснування кооперації й навчання між собою практики менеджменту. Кластерна політика здобула в країнах ЄС особливу популярність, у зв'язку з активізацією процесів інтеграції на всіх рівнях управління [3, с. 56].

На сьогоднішній день інноваційний розвиток у ЄС визначається такими пріоритетними напрямками: удосконалення механізмів управління науково-технологічним розвитком на рівні держав; визначення пріоритетного значення інноваційного процесу в суспільстві; постійне вдосконалення механізмів моніторингу й прогнозування світового науково-технологічного розвитку. Основними пріоритетними напрямками інноваційної діяльності країн ЄС при цьому є:

- захист прав інтелектуальної власності;
- створення діючої нормативної політики;
- ріст державних закупівель для стимулювання інноваційної діяльності;
- впровадження у виробництво спільних технологічних проектів;
- розроблення стратегій для збільшення ринку інноваційної продукції в перспективних галузях;
- активізація взаємодії між вищими навчальними закладами, науково-дослідними установами й бізнес-структурами;
- підтримка інноваційного розвитку регіонів;
- розроблення стратегічного підходу до інновацій у сфері послуг;
- розвиток ринків венчурного капіталу [7].

Захист прав інтелектуальної власності є одним з найголовніших пріоритетів інноваційної діяльності країн ЄС, що обумовлене визначальною роллю інтелектуальних ресурсів у формуванні економіки знань і прагненням ЄС зайняти лідируючі позиції в експорті високих технологій. Підвищену увагу до захисту прав інтелектуальної власності обумовило те, що країни ЄС залишаються незмінними лідерами у світі за рівнем захисту прав, при цьому постійно вдосконалюють законодавче забезпечення інтелектуальної власності.

Європейське патентне відомство було створене ще в 1977 р. Згідно з щорічним звітом, підготовленим міжнародною організацією Property rights alliance («Альянс прав власності») за 2011 р., присвяченим питанням забезпечення й захисту всіх видів прав власності в 129 країнах, на частку яких доводиться 97% глобального ВВП, незмінним лідером залишається Фінляндія, потім йдуть Швеція, Сінгапур, Швейцарія,

Норвегія, Нова Зеландія, Люксембург, Данія та ін. Україна зберігає тенденцію до зниження показників і, відповідно, до позиції в рейтингу – 117 місце.

У ЄС накопичено найбільший досвід розвитку інноваційного співробітництва серед регіональних економічних інтеграційних об'єднань. Стимулювання інноваційного розвитку здійснюється за допомогою численних програм. Основне значення інноваційних програм ЄС полягає не стільки у фінансуванні проектів, скільки в стимулюванні європейської кооперації між різними суб'єктами НДДКР (науково-дослідними центрами, університетами, приватними компаніями), координації інноваційних політик країн – членів ЄС, виробленні загальної стратегії, а також у поширенні найкращого національного досвіду створення інновацій. З 1984 р. у ЄС ухвалюються Рамкові програми, що служать основним інструментом фінансування й інтенсивного співробітництва в сфері наукових досліджень і технологічних розробок.

Висновки. У країнах Європи інноваційний процес характеризується значними відмінностями. Однак його невід'ємними рисами є значне державне втручання (на рівні національних інститутів і наднаціональної системи) і міжнародна між фірмова кооперація й спеціалізація в сфері НДДКР, що обумовлене успіхами регіональної інтеграції.

Аналіз європейського досвіду інноваційного розвитку розвинутих країн дозволяє виявити такі загальні тенденції: активізація державного стимулювання науково-дослідної діяльності, збільшення й диверсифікування джерел фінансування інноваційної діяльності, розвиток інноваційної інфраструктури, підвищення рівня захисту інтелектуальної власності, динамічний розвиток різних форм інноваційного підприємництва, зокрема, малого інноваційного бізнесу, стрімкий розвиток індустрії венчурного капіталу, глобалізація інноваційних процесів, інтенсифікація приватного державного партнерства, формування інноваційної культури суспільства.

Джерела та література

1. Адаманова З. О. Инновационные стратегии экономического развития в условиях глобализации : монография / З. О. Адаманова. – Симферополь : Крымучпедгиз, 2005. – 504с.
2. Губський Б. В. Конкурентоспроможність економіки України. Посттрансформаційна перспектива / Б. В. Губський. – К. : Наукова думка, 2004. – 344 с.
3. Онишко Св. В. Державне регулювання кластеризації економіки як напрямок розбудови національної інноваційної моделі / Св. В. Онишко, С.В. Онишко // Актуальні проблеми економіки . – 2010. – № 11 (113). – С. 55-61.
4. Онікієнко В. В. Інноваційна парадигма соціально-економічного розвитку України / В. В. Онікієнко, Л. М. Ємельяненко, І. В. Терон // За ред. В. В. Онікієнка. – К. : РВПС НАН України, 2006. – 480 с.
5. Стратегії економічного розвитку в умовах глобалізації : монографія / За ред. д-ра екон. наук, проф. Д. Г. Лук'яненка. – К. : КНЕУ, 2001. – 538 с.
6. Innovation union scoreboard 2010 / The Innovation Union's performance scoreboard for Research and Innovation. – 2011 // [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <http://www.proinno-europe.eu/metrics>
7. The IUS report, it sannexesand the indicators' data base area vailableat // [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.proinno-europe.eu/metrics>.

Шамаева Н.П.

УДК 394.015.35:380.332(489.84)

КЛАСТЕРОВ С ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ ПЕРЕДОВЫХ СОВРЕМЕННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ НА ОСНОВЕ КООПЕРАЦИИ ПРОМЫШЛЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ И ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ УЧРЕЖДЕНИЙ

***Аннотація.** В статье рассматриваются механизмы инновационного развития на основе использования кластеров. Рассматриваются различные схемы взаимодействия в наноиндустрии между промышленными предприятиями и образовательными учреждениями. Стратегической проблемой для любого инновационного кластера является обеспечение достаточного объема финансирования. Для успешного решения этой проблемы необходимо организовать эффективное взаимодействие бизнеса, представителей науки, преподавателей вузов и государства.*

***Ключевые слова:** кластер, научно-производственная кооперация, высокотехнологичный рост, наноиндустрия.*

***Анотація.** У статті розглядаються механізми інноваційного розвитку на основі використання кластерів. Розглядаються різні схеми взаємодії в наноіндустрії між промисловими підприємствами та освітніми установами. Стратегічною проблемою для будь-якого інноваційного кластеру є забезпечення достатнього обсягу фінансування. Для успішного вирішення цієї проблеми необхідно організувати ефективну взаємодію бізнесу, представників науки, викладачів вузів і держави.*

***Ключові слова:** кластер, науково-виробнича кооперация, высокотехнологичный зростання, наноіндустрія.*

***Summary.** The article discusses the mechanisms of innovation-based development of clusters. The different schemes of cooperation in nanotechnology between industry and educational institutions. The strategic challenge for any innovation cluster is to ensure sufficient funding. The successful formation and development of the cluster as a mandatory element requires a fairly high culture of innovation. Currently, there are two opposite situations: those with pre-existing culture of innovation and development of the system at the local level from the bottom (these are examples of the United States, Israel, Taiwan, perhaps, India), and the country in which the main*